

Ināra Sudare

Nedrīkst aizmirst “sentēvu likto laipu”

Sev nepiešķīra nevienu brīvdienu

Jūnijā vidusskolas absolventiem skan atvadu valsis. Skolā pavadītie gadi tiek satīti kamolā, ko sauc par vēsturi. Bet ir cilvēki, kuri to attin pat vairāk nekā 100 gadu atpakaļ. Un dzīparu pa dzīparam šķetina, lai pastāstītu citiem, kā bija, lai no pagātnes paņemtu labāko, vērtīgāko. Pie tādiem pieder arī skolu vēstures pētnieks, bijušais Pļaviņu vidusskolas direktors Alfrēds Staris. Šogad maijā Valsts prezidents Valdis Zatlers viņam pasniedza Triju Zvaigžņu ordeni.

Alfrēds Staris skolu vēsturi pēta no 20. gadsimta 60. gadiem. Padomju laikā viņš strādāja Pedagoģijas zinātniski pētnieciskajā institūtā, regulāri sadarbojās ar skolotājiem ekspedīcijās, vāca atmiņas un pētīja Latvijas skolu vēsturi, palīdzēja skolām veidot skolu vēstures grāmatas un skolu muzejus. Pēc viņa iniciatīvas izveidots Rīgas skolu muzejs. Viņš ir daudzu grāmatu par izglītības vēsturi Latvijā autors.

Starēs dzimušais

Šogad vēsturnieks nosvinēja 85. jubileju un tagad dzīvo Rīgā. Taču šūpulis viņam kārts toreizējā Līvānu pagasta Starēs. Viņš ir dzimis zemnieku ģimenē. Urdītāja, pētnieka un meklētāja gars viņam licis iegūt precīzākas ziņas arī par saviem senčiem, viņu dzīvesvietu un uzvārdu rašanos. Starēs bija ap 30 saimniecību, un pirms kara tur dzīvoja vairāk nekā 100 cilvēku. 1970. gadā izdotajā “Latvijas PSR Mazajā enciklopēdijā” rakstīts, ka Preiļu rajona Staru ciemā ir apdzīvotā vieta Stares, kas no apdzīvoto vietu saraksta ir zudusi.

Skolotāju skolotājs

Alfrēds Staris stāsta, ka vēstures mīlestību viņam, Vanagu sešklasīgās pamatskolas audzēknim, “iepotēja” šīs skolas skolotāji, īpaši latviešu valodas skolotāja Ērika Lāce. Viņa bija mācījusies pie izcilā skolotāja Jāņa Grestes. Vēlākajos darba gados, pētot šī neparastā cilvēka dzīvi un nodarbošanos, Alfrēds Staris apjautis, cik unikālas un tajā pašā laikā vienkāršas ir viņa metodes. Skolotāju skolotājs — tā dažkārt ar cieņu dēvēja šo cilvēku. Viņa pamatpostulāti — nedot skolēnam neko gatavu, bet likt viņam domāt, analizēt, līdzpārdzīvot — aktualitāti nav zaudējuši arī pēc vairāk nekā 100 gadiem.

Tēvzemes mīlestības mācībstunda

Vienas no spilgtākajām skolas laiku atmiņām vēsturniekam saistītas ar darbošanos toreizējā Latvijas Valsts prezidenta doktora Kārļa Ulmaņa dibinātajā Mazpulku organizācijā. Tās bija darba un tēvzemes mīlestības mācībstundas. Viņš atceras, ka 1938. gadā, kad mazpulki svinēja 10 gadu darbības jubileju, mācību gada beigās rīkoja ekspedīciju uz kādu tautai nozīmīgu vēsturisku vietu — senču pilskalnu, kritušo varoņu kapavietu, ievērojamu cilvēku dzīves vai darba vietu. No tās sauja zemes bija jānosūta Mazpulku pārvaldei Rīgā.

Septembra sākumā saistībā ar mazpulku jubileju rīkoja plašus svētkus, uz kuriem no katras organizācijas aicināja arī aktīvākos biedrus. No visas Latvijas savāktā svētā zeme tika sabērta jau iepriekš izgatavotā liesmojošas sirds veida betona urnā, kuru novietoja Brāļu kapos, Mātes tēla pakājē. Delegācijas sastāvā kā viens no aktīvistiem bija arī Alfrēds Staris. Galvenais notikums, protams, bija Valsts prezidenta rīkotā pieņemšana. Ejot garām tribīnei, mazpulcēns centās stingrāk piecirst kāju un radīt brašāku stāju, bet — ak tavu nelaيمي! — Ulmanis bija aizņemts kādā sarunā un uz jauno mazpulcēnu pat nepaskatījās. Šī “neveiksme” gan ātri aizmirsās, jo lāpu gājiens Brāļu kapos bija tik emocionāls, ka ne vienam vien saskrēja asaras acīs. Tā bija prezidenta pēdējā mācībstunda Latvijas zemnieku jaunatnei.

Kāpēc neaicināja pretoties?

Alfrēdam Starim spilgti atmiņā ir arī 1940. gada 17. jūnijs. Viņš tikko no ganībām bija pārdzinis govis. Visa ģimene — vecāki un mazākais brālītis — klausījās radio. Diktors paziņoja, ka kritusi Ulmaņa valdība un izveidots jauns Ministru kabinets. Toreiz mazais Alfrēds raudājis un sašutis saucis: “Kāpēc Ulmanis neaicināja pretoties, kāpēc neapbruņoja skautus un mūs, mazpulcēnus?”.

Tajā pašā gadā viņš beidzis Vanagu sešklasīgo pamatskolu un uzņemts Pļaviņu ģimnāzijas 5. klasē, bet rudenī sācis mācības vidusskolas 7. klasē, jo tā bija noteikts padomju skolas likumos. Diezin vai toreiz mazais zēns iedomājās, ka pēc daudziem gadiem būs šīs skolas direktors. Bet pirms tam vēl bija iesaukums vācu darba dienestā, ievainojums, padomju armijas Pontontiltu divīzijas orķestris. 1949. gadā sakarā ar ievainojumu un kontūziju kara laikā viņu atzina par nederīgu karadienesta turpināšanai. Pēc Līvānu vidusskolas absolvēšanas viņš iestājās Latvijas Valsts universitātes Vēstures un filozofijas fakultātē.

Žēl muzeja

Par Pļaviņu vidusskolas direktoru Alfrēds Staris sāka strādāt 1960. gadā, bet viņu īpaši nesaistīja administratīvais darbs. Savu aiziešanu pēc vairāk nekā desmit darba gadiem viņš nožēlo tikai tāpēc, ka jaunajai skolas vadībai viņa izveidotais skolas muzejs kļuva nevajadzīgs. 1972. gada jūnijā Alfrēdu Stari ievēlēja par vecāko zinātnisko līdzstrādnieku Pedagoģijas zinātniskās pētniecības institūtā. Tapa grāmatas, zinātniski raksti, apcerējumi, pētījumi.

Septiņus gadus vilcienā no Pļaviņām viņš braukāja uz darbu Rīgā, pēc tam tikpat ilgi ģimene mītinājās komunālajā dzīvoklī.

Problēma — rakstāmmašīnas lentes

Visu šo laiku kā nenogurstošs labais gariņš blakus viņam bija sieva Anna. Viņa stāsta, ka rakstāmmašīnas taustiņi bez apstājas klabējuši visu dienu. Viņas ieteikumus, lai kaut vienu dienu nedēļā atpūšas, vīrs neņēma vērā. Pēdējos gados problēmu sagādājušas rakstāmmašīnas lentes, jo tās gandrīz nekur vairs nebija nopērkamas.

Vēsturnieks nav lielā sajūsmā par to, kas noticis pēdējos 20 gados. “Kas bijis svēts, ir kļuvis lēts, bet šķietami mazvērtīgais pēkšņi ir apvīts ar svētuma oreolu. Radikāli mainījušās sabiedrības locekļu savstarpējās attiecības. Mazliet frivoli sakot, laika rats

uz zemeslodes rīkoja kārtējo “sanitāro dienu”, kad daudz kas no ierastā bija jāizmet mēslainē. Un prātīgi rīkojās tie vadītāji, kuri atcerējās, ka nedrīkst “aizmirst sentēvu likto laipu”, jo tā var noderēt arī priekšdienām. Diemžēl to neņēma vērā pārmaiņu laika vadošie izglītības darbinieki,” tā savās atmiņās raksta Alfrēds Staris.

Tagad nenogurstošā skolu vēstures pētnieka darbistabā, kurā visas sienas nokrautas grāmatām, ir neierasti klusi. Fotografijās uz saimnieku nolūkojas viņa meitas Ina un Guna, kā arī mazbērni un mazmazbērni. Slimība pieveikusi darbīgo vīru, bet viņam vēl tik daudz darāmā.

Patiesi lieli cilvēki ir ļoti vienkārši. Viņi nelielās — es izdarīju to un to! Viņi pieminekli sev uzceļ dzīves laikā ar darbu. Tāds ir arī mans bijušais skolas direktors vēstures doktors Alfrēds Staris.

* Apraksta sagatavošanā izmantoti materiāli no 9. rakstu krājuma “Laikmets un personība”.